

Вовк В. М.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теорії та історії держави і права
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова
(м. Хмельницький, Україна)

ІНФОРМАЦІЙНА ЕТИКА І БЕЗПЕКА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Сучасний простір соціальної взаємодії і комунікації значною мірою визначається інформаційним простором, який представлений глобальною комп'ютерною мережею інтернет. Інтернет суттєво впливає на суспільну, соціокультурну, політичну, економічну сфери, оскільки став основною інфраструктурою соціальної комунікації (як на глобальному, так і на локальному рівнях), що спричинило низку змін в системі моральної регуляції. А це все акцентує увагу на практичній складовій нашого повсякденного життя, оскільки людина в сучасному світі має швидко приймати рішення, бути здібною прогнозувати своє майбутнє і соціальні процеси, поєднувати практичну діяльність з творчістю, бути впевненим користувачем гаджетів, уміти використовувати на благо інформаційний простір, уміти захищатися від негативних аспектів сучасних технологій. Формування нових навичок соціальної взаємодії і комунікації відбувається на тлі сучасного соціокультурного контексту, який характеризується демократизацією, уніфікацією та стандартизацією життя, стисканням часу, значним інформаційним потоком, виникненням кліпового типу мислення, цифрового гуманізму і трансгуманізму, неогедонізму, формуванням нового модусу людини – Homo Sedens (людина, яка сидить перед екраном), шоутизацією повсякденності [1].

Технологічні досягнення трансформують людство і ставлення людини до самої себе. Сучасні технології, які почали формуватися в 60-х роках минулого століття, також змінюють індивідуальні і суспільні цінності. Це пов'язано з тим, що сучасні технології спричиняють суттєві соціальні наслідки, особливо в їх етичній складовій.

Етичне знання є історично мінливим, оскільки швидко та оперативно реагує на зміни в площині суспільної та індивідуальної моралі. Поняття «інформаційна етика» (цифрова етика, комп'ютерна етика) має два значення: 1) розділ сучасної прикладної етики (який пройшов в своєму розвитку шість етапів, починаючи з 1940-х років), 2) навчальна дисципліна.

В першому значенні інформаційна етика охоплює коло питань, пов'язаних з: а) моральними і правовими вимогами щодо поведінки людини в інформаційному просторі; б) єдиними загальнолюдськими моральними цінностями й етичними стратегіями; в) цифровою культурою, цифровим етикетом; г) поняттям, специфікою та структурою інформаційної етики [2]; д) відносинами між людиною і штучним інтелектом. Таким чином, інформаційна

етика є спробою подолання неврегульованості інформаційно-комунікативного простору і привнесення етичної складової в стосунки, які опосередковані технічними засобами [3, с. 311] і є, за своєю природою, міждисциплінарною галуззю прикладного етичного знання, яке покликане розв'язати дилеми інформаційного суспільства (співвіднесеність свободи і сенсу буття; інформаційного блага та інформаційного зла; свободи і відповідальності користувачів; технофобії і безумовної довіри технологіям; глобального інформаційного простору і локальної культурної бульбашки; позиціонування особи у реальному житті та у віртуальному). Інформаційна етика є відповіддю на потребу осмислення і врегулювання змін, які відбуваються завдяки стрімкому розвитку сучасних технологій, значною мірою інформаційно-комунікативних (ІКТ). На думку Л. Флоріді, інформаційна етика є така «галузь філософії інформації, що досліджує, в широкому розумінні, етичний вплив ІКТ на життя людини та суспільства. ІКТ глибоко вплинули на багато аспектів людського життя, включаючи характер спілкування, освіту, роботу, розваги, промислове виробництво та бізнес, охорону здоров'я, соціальні відносини та збройні конфлікти. Вони мали радикальний і широкомасштабний вплив на наше моральне життя і на сучасні етичні дискусії» [4, р. 12-13].

В другому значенні інформаційна етика нарівні з інформаційною безпекою повинна стати обов'язковою навчальною дисципліною для здобувачів першого рівня освіти усіх спеціальностей. Сьогодні, попри декларативні лозунги, заклади вищої освіти втратили колишню класичну автономію, а тому стали одним з багатьох соціальних утворень, якість, зміст і функції яких визначаються сучасними соціально-культурними і, на жаль, політичними і державними реаліями. Такими реаліями є: соціальна відкритість, інформатизація, глобалізація, мережеві структури в культурному просторі і, звичайно ж, економічні та політичні чинники. Відбулася, так звана, «макдональдизація» вищої освіти, тобто використання в її структурах принципів ресторанного швидкого обслуговування (ефективності, передбачуваності та контролю за життєздатністю навчального процесу, комодифікацію).

В силу неоліберальних і позитивістських світових тенденцій у вищій освіті друга половина XX століття і перша чверть XXI століття пройшли під гаслом «Звільнити навчальні плани від світоглядних дисциплін», оскільки вони не мають практичної складової. Внаслідок маємо освітянські втрати у вигляді несформованих навичок критичного мислення і прогнозування, катастрофічного падіння рівня загальної культури. Але при цьому спостерігається значне підвищення навичок користування інформаційними технологіями і гаджетами. Які основні завдання інформаційної етики як навчальної дисципліни?

По-перше, інформаційна етика, за своєю природою, є філософською дисципліною. Її вивчення дозволить частково компенсувати відсутність у навчальних планах повноцінних світоглядних навчальних курсів. Але при цьому, за своїм змістовним наповненням, вона близька до інформаційної гігієни, цифрової і кібербезпеки, інфомедійної грамотності та ін.

По-друге, за формою, це має бути тренінг, оскільки тренінг є сучасним методом опанування знань за допомогою активних засобів навчання і який сприяє швидкому засвоєнню нової інформації у неформальній обстановці під керівництвом викладача (тренера). Особливістю цього тренінгу є те, що він повинен органічно поєднувати теоретичну і практичну складові, а тренер має володіти базовими навичками користування і застосування цифрових технологій, а також бути фахівцем в сфері етики.

По-третє, мета такого тренінгу полягає у формуванні навичок поведіння в інформаційному просторі з орієнтацією на моральні норми і цінності та поняття добра (блага), а також у формуванні переконання здобувачів в тому, що свобода в інформаційному просторі не є безмежною, що усі дії в цифровому полі підпадають під моральну оцінку. Одним із завдань вищої освіти в ХХІ ст. є акцент на забезпеченні позиції щодо інформаційного суспільства як суспільства, яке засновується на принципах взаємної поваги і дотримання прав людини.

По-четверте, структурно інформаційна етика як навчальна дисципліна повинна охоплювати такі теми: мораль в інформаційну епоху; свобода в інформаційному полі; моральна відповідальність за дії в інформаційному просторі; культура спілкування в інформаційному просторі; інформаційний (цифровий) етикет; свобода спілкування в інформаційному просторі і дискримінація; інтелектуальна власність; моральні аспекти віртуальної реальності і робототехніки; етичний контроль над штучним інтелектом; взаємозв'язок між метою і засобами в соціальних мережах (на прикладах блогінгу, рілсів, месенджерів тощо); основи міжкультурної інформаційної етики тощо.

Список використаних джерел:

1. Вовк В. Правоохоронна діяльність, глобалізація та суспільна мораль у контексті масової культури (на прикладі сучасних європейських серіалів про правоохоронців. Частина 1). *Філософські та методологічні проблеми права*. 2024. No1(27). С.16–22. doi: 10.33270/01242702.16
2. Проценко О., Чубіна Т., Дмитренко Д. Етика та інформаційна етика у комунікативному просторі сучасного суспільства. *Вісник Львівського університету*. Серія філос.-політолог. студії. 2022. Випуск 44. С. 98–104. DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.44.11>
3. Милубенко Г. Місце та роль спільнот в Інтернет комунікації. *Гілея*. 2011. Вип. 45 (№ 3). С. 311 – 318.
4. Floridi L. *The Ethics of Information*. Oxford : Oxford University Press, 2013. 357 p.